

ESTONIA

Eesti politika, ühiselu, kaubanduse, kunsti,
kirjanduse ja teadusline kuukiri

1. aastakäik

Aprilli kuul, 1919

Nr. 1.



Enamlaste punase kaardiväe poolt maha tapetute surnukehad Eestimaal.

Trükitud Amerika Eesti Ühisuse kulul.

“ESTONIA”

A monthly Magazine published in the Esthonian language.

Devoted to Science, Literature, Art, Commerce and Social-political Subjects.

ANNUAL SUBSCRIPTION: \$3.00.

Single Copies 25c.

I. Narodny, Editor

J. Pelberg, Treasurer

P. A. Pabstel, Secretary

Editorial Office: 364 East 50th Street, New York City.

Järgmises numbris ilmuwad muu seas:

Uudisjutt: Naene Amerikast

ja

H. Maximi Teadusline kirjatöö

kodumaa piltidega.

SISUKORD:

	Lhk.		Lhk.
Ühisriikide abi Eesti rahwale.....	1	Enamlaste metsikused	18
Inimsuse ja õiguse nimel.....	2	Praegune Walk	18
Terwituseks lugejatele	4	Enamlaste hirmuwalitsus	19
Eesti Muusika Amerikas	8	Sündmused Wõrus	21
Kodumaa ringwaade	9	Wõru naeste väljasaatmine	21
Anwelt ja autojuht	12	Amerika Eesti Ühisus	23
Pöögelman oma ideega	12	Tellimise kupon	23
Eesti kirjandus ja kunst.....	13		
Sõda kodumaa piirides. — Walga ja		Pildid:	
ümbruskonna lahing	15	Eesti peaminister ja sõjaminister ja	
Partisaanide lahing	16	Inglise peastaabi liikmed Tallinnas	5
Lahing Paju mõisa juures.....	16	Wangiwõetud enamlased	11
Poolrõngas ümber Walga.....	17	Eesti wabariigi soomusrongi mehed..	15
		Lahinguwäli	19

ESTONIA

1. aastakäik

Aprilli kuul, 1919

Nr. 1.

Ühisriikide abi Eesti rahwale.



uba mõni aeg tagasi, oli New Yorki Eesti enamlaste keskel laimujutt liikumas, nagu oleks „Estonia” toimetaja ja Amerika Eesti ühisuse liikmed siin tegewad, et Ühisriikide walitsuse käest sõjamoona Eestimaale saata, et sealne „kapitalistline” walitsus töölisi maha lasta wõiks. „Estonia” toimetaja sai isegi mitu ähwardusekirja. Keegi waletaja kahepaikne olla awalikult kõnelenud, et „Estonia” toimetaja saatnud enam kui sada kuulipildujat, mida ta siinse walitsuse käest saanud, Eestimaale. Selle peale teatame siin awalikult, et sarnased ja teised laimujutud „Estonia” toimetaja ja Amerika Eesti ühisuse tegewuse kohta kõik häbemata waled on, — kelmliste ehk purjus peade unistused.

„Estonia” toimetajal ja Amerika Eesti ühisusel on aga küll korda läinud siinse Ühisriikide walitsuse peale mõjuda, et see otsuseks tegi, Amerika Punase Risti kaudu kogu Eesti rahwale kuni kahe miljoni dollarini abi anda, ja nimelt toiduainete ja arstirohtudena, mis ligemas tulewikus siit laewaga Tallinnasse saadetakse. Nii siis palume kõiki Amerika eestlasi tähele panna, et „Estonia” toimetaja ja Amerika Eesti ühisus selle kohta mis nad teinud on, ehk tegema saawad, kisa ega kära ei tõsta ega ka muda oma söimajate ja ähwardajate kaela ei pildu, waid et nad tõelikult, sihikindlalt ja waikselt oma rõhutatud kodumaa heaks töötawad, nii palju kui neil selleks jõudu on. Nende tegewuse wili on ju silmapaistew. Iga mõtleja ja tõe armastaja isik saab meie otsekohestest isamaalistest püüetest selgeste aru.

Amerika Eesti ühisus saatis siinse Punase Risti peawalitsusele Washingtoni 4. jaanuaril, 1919, palwe, selles mõttes, et ta Eesti rahwale toiduainetena ja arstirohtudena abi annaks, seda tähele pannes, et Saksa sõjawäe salgad ja enamlaste rööwijad kogu maa olid paljaks laastanud ja et Eesti Londoni saadik, prohwessor A. Piip I. Narodny läbi Amerika Eesti ühisusele üleskutselise kabelgrammi saatis, et meie siit Amerikast kudagi wiisi kodumaale abi annaks. Selle peale wastas Punane Rist 13. jaanuarist, 1919, Amerika Eesti ühisusele järgmiselt:

„Mul on au Teile Sõja Nõukogu nimel teatada, et ma Teie kirja 4-mast jaanuarist Eesti rahwale abiandmise kohta olen kätte saanud. Selle küsimuse otsustamise oleme meie oma Europa asemikkudele läbiwaatamiseks ette pannud ja astume kohe selles mõttes nendega kirjawahetusesse, nii et meie endid nende nõuandmise peale tuetada

wõime. Teie saate muidugi aru, et Europa rahwaste seisukord sarnane on, et abitarwitus wäga tungiw ja et seda kogu Ühislaste walitsustega otsustada tuleb. Sarnane wabatahtline Selts nagu Punane Rist wõib selles aina kaasaitaja osa mängida.

„Seda tähele pannes on meil liiga raske ehk peaaegu wõimata siin lõpulist otsust teha, iseäranes kui walitsused oma programmis weel otsustawale sihile ei ole jõudnud. Nii pea, kui ma meie mees-
telt wäljamaalt ligemat teatust selle kohta olen saanud, astun ma Teiega kohe lõpulikule kirjawahetusele.

Senini on mul au jäeda,

ustawalt, Teie,

Peawalitseja Abiline.”

Sellega siis sai aluspõhi Eesti rahwale abiandmiseks Amerika Eesti Ühisuse poolt tarwiliselt rajatud ja meie jääme põnewalt ootama, kudas Punase Risti Europa tegelased seda otsustawad. Waheajal kuulsime suusõnalisel järelekuulamisel meie Ühisuse sõbrade kaudu Washingtonis, et Amerika Punase Risti Europa osakond oma Skandinawia asemiku juba Eestimaale saatnud oli, et seal meie Ühisuse poolt tõstetud palwet nälja kannatuse kohta ametlikult järele uurida. Meie Ühisuse ettepanek leidis Punase Risti asemiku poolt täielise tõenduse ja telegram Stockholmist nõudis tungiwalt abi andmist. Alles mõned päewad tagasi, kui Amerika Punane Rist ja selle järele ka ajalehed meile teatasid, et Ühisriikide walitsus lõpulikult otsustanud on, meie Ühisuse palwe tõttu Eesti rahwale toiduainetena ja arstirohtudena abi anda.

Amerika Eesti Ühisus soowib sellega Eesti Ajutisele Wabariigi Walitsusele ja kogu Eesti rahwale palju jõudu ja kindlat meelt praegust rasket aega üle elades. Meie Amerika eestlased, ja Eesti Ühisuse liikmed ei ole rikkad, et isiklikult Teid palju aidata. Siiski tegime, mis meie nõus ja jõus oli. Südamest see tuli, peaks ta ka südamesse tungima!

Jõudu, kindlust ja õnne tulewikus!

Inimsuse ja Õiguse Nimel!

Näib, et suur ilma sõda möödas on, kuna wõitjad suurte problemide kallal töötawad, et rahu rajada ja maailma jälle uueste roobastele seada. Rahwaste Ühisus — League of Nations — mis eila unistus näis olema, on täna Rahu Konwerentsil otsustatud. Terwe maailm täna sõjariistades, terwe inimesesugu täna leinamas, wõib homme kõik ära unustada. Ta wõib unustada wõitlusi ja kannatusi, mida ta uue korra, wabaduse ja wennastuse pärast wõidelnud.

See on meelitaw ja suurepäraline, aga siiski näib see lootus meile, eestlastele nii kaugel olewat; meile, kes meie praegu peale sõja lõppu weel ahastawas wõitluses oleme. Kaks korda selle sõja ajal on waenlased meie pisikese kodumaa kallale tunginud. Kare saatus tõukas meid wiimaks kawala waenlase sepitsuse tõttu uueste bolshewikide küüntesse. Ilma sõjariistadeta ja sõjamoona, maal, mille Saksa sissetungijad ju paljaks olid riisunud ja rüüstanud, algas Eesti rahwas uut wõitlust bolshewikide, kui uute waenlaste wastu, kes arwu ja jõu poolt kaugelt meist üle käisid.

Eestlased olid julged, et nad ühislaste poolt abi saawad. Abi on aga senini wähe tulnud ja karta on, et meie wäikesed sõjasalgad wägewa waenlase wastu panna ei suuda.

Ühislased, praeguse ilma saatuse juhtijad on senini tummalt meie hädaohtu pealt waatanud. Nüüd palub Eesti rahwas neid omale appi, kiireste, ilma ajawiitmata.

Oli aeg, kus eestlased, ühes lätlaste ja leedulastega ühislaste waimus ja eesmärgis wõitlesid. Eesti rahwas saatis 200,000 sõjameest sakslaste wastu wõitlemiseks wälja. Eesti rahwas ühines Wene rewolutsioni tagajärjel iseseiswaks wabariigiks, millest hoolimata bolshewikide walitsus ta uueste sakslastele ära müüs. Siiski jäid eestlased ühislastele ustawaks.

Missuguseid raskusi Eesti rahwas on läbi elanud, on raske kirjeldada. Küll meelitasid meid sakslased igapidi, küll katsusid nad kõik-sugu kawalusi, et meie rahwast uueste oma wõimu alla suruda, aga Eesti walitsus lükkas nad kõik tagasi, kindlas lootuses, et ükskord päew tuleb, kus wägiwalla asemel õigus walitseb.

Meie loodame kindlaste, et ühislased meid maha ei jäta. Meie, eestlased, oleme iseseisew rahwas ja nõuame, et ühislased meile kui iseseiswale walitsusele abi annawad. Meil ei ole miskit Wene bolshewistlise walitsusega tegemist; meie, Eesti rahwas, oleme iseseisew rahwakogu ja nõuame abi pealetungijate wastu. Meie oleme kaks korda wenelaste poolt ära antud ja sakslaste poolt röõwitud, raske on uskuda, et ühislased meid maha jätawad. Meie ei otsi mitte äriaajajate, kapitalistide miljonisi, kes äriliselt küllest meie kodumaal huwitatud on. Meie ei taha ühegi pimedada wõimu abi, waid awalikku, otsekohest ühislaste tuetust. Meie ei nõa abi rahwa rusumiseks, waid korra ja wabaduse jalale seadmiseks. Meil on täieline õigus seda nõuda, sest meie olime ühislastele ustawad weel siis, kui Saksa wõim kõige kõrgemal wõidu tipul näis olema. Meie eestlased, nõuame abi inimsuse ja õiguse nimel!

Karel Puusta,
Eesti rahwa saadik Prantsusemaal.

Terwituseks lugijatele.

„Estonia” algab sellega oma tegevust, mitte üksi kui Amerika Eesti ühisuse healekandja, vaid kui kunsti, kirjanduse, vabaduse ja edu hüüdja heal siin kaugel uue ilma kallastel, kus sinseid eestlasi laenetaw meri ja kaugus nende kodumaast lahutab.

Meie ajakirja eesmärk on mitmekülgne: esiteks on meie püüe, sinsetele eestlastele waimliseks sidemeks olla ja seda mõtte toitu pakkuda, mida nad harilikult Amerika ajakirjandusest ei saa, see on rahvuslist äratust wabas ja laias rahvuslises wormis; teiseks on meie soov, et suuremat osa sinseid eestlasi ühe uue ilma maitselise edu lipu alla koguda, nii et kui paras aeg tuleb, meie oma sugurahwale siit wõime käed wastu ulatada ja juhatus, nõu ja abi pakkuda, mida nendele ühekülgne ja konwentsioniline Europa pakkuda ei saa, ilma ühegi kitsarinnalise poliitilise partei ässituse peale vaatamata; kolmandaks tahame meie kaubanduslise, majanduslise ja waimlise läbikäigu äratajaks Eestimaa ja Amerika wahel olla, et need kaks rahwast üksteist enam tunneksid, enam läbikäiksid ja wastastikku awitaksid. Amerikas on palju, mida meie uus, iseseisaw kodumaa tarwitab. Niisamuti on Eestis mõnda, mida Amerika wõib tarwitada. Nimelt seisab Eestimaa tähtsus selles, et ta ida poolt suureks kaubanduse ja rahwuswahelise läbikäigu ukseks Wene ja wälise maailmaga olema saab. Mida Holland ja Belgia minewikus Europale olid, seda wõib Eestimaa tulewikus Wenemaale ja Amerikale olla.

Meie nõuame enam weel kui ainult lahtist ust — meie nõuame lahtist akent wabale Eesti rahwale, mille läbi ta kergemine siia uue ilma waimu ja ühiselu liikumiste peale wõib waadata. Nagu Eesti-Amerika ühisus, nii on ka „Estonia” erapooletu teaduse, kunsti, kirjanduse ja majanduse kuukiri, otsekohene, kartmata ja waba. Meie ülesanne on iga inimeseliku tegewuse häid ja pahu külgesi kaaluda ja selgeks teha. Meie tahame heast

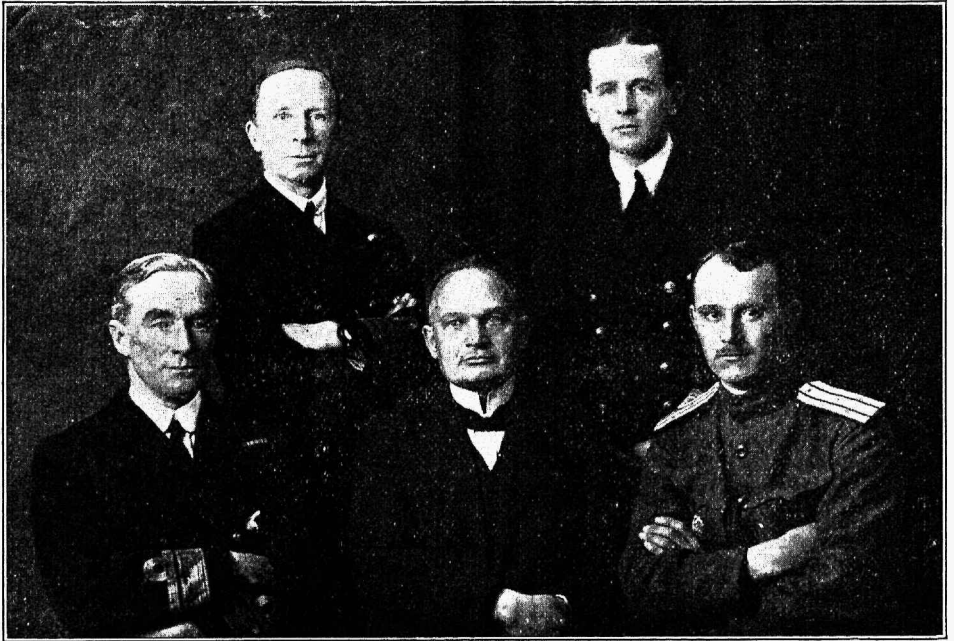
ja pahast ilma wärwimata kõneleda, mis nõndanimetatud „mustade” ja „punaste” püüetest wälja paistab. Nagu tuletorn pimedas, nii tahame meie praeguse aja tormilisel ööl, teenäitajaks kiireks wabaduse, tõe ja iluduse ilma poole olla. Meie usutunnistus on tõe, wabaduse ja hingelise iluduse peale põhjendatud. Kes teist püüet meie käest loodab, see otsigu seda mujalt.

Kuigi meie eestlased oma wälise wormi kaudu idamaalasteks oleme muutunud, oleme meie hingeeluliselt hommikumaa-lased, mongollased, nagu buradid, mandshud, japanlased ja teised. Ehk küll idamaa tingimised palju meie waimu on muutnud, on siiski weel algained meie weres ja meeles, mida meie silmist ei wõi jätta. Meie rahwa wanawara, meie rahwalaulud, kombed, mõttekäik jne. annawad tunnistust, et meie eestlased ühe wana, haritud ja waba rahwa järeltulejad oleme, keda mitte materialiline, waid waimline toit enam huwitab. Pimeda minewiku rahwarõhumised sundisid meie esiwanemaid Asia wäljadelt wälja rändama ja uusi asumise kohtasi otsima. Wenelased, tatarlased, poolakad ja teised rahwad sundisid neid ikka enam ja enam ida poole kolima, kuni praeguse Balti mere maadele, kus nad rahulikult wabadust maitstes elada ja oma riiki rajada tahtsid. Aga siin tulid Saksa ja Wene, Rootsi ja Poola rusujad nende kannule ja tegid teda uueste oma pärisorjaks. See on päris ime, kudas kõigi nende walusate orjameistrite witsadest hoolimata, katkust ja sõjast kartmata, wäike Eesti rahwas rõhuvad ja pimedad aastasadad üle elas. Tõeste, hiiglaste waimu ja sitkust oli nende raskuste ärakandmiseks tarwis.

Aastasadade pikkune orjapõlw on kahtlemata oma pörutawa pitseri Eesti iseloomu peale wajutanud, meid araks, kahtlejaks, kartlikuks ja kitsarinnaliseks muutes. Minewiku orjaike on meie keha kondiliseks ja waimu tõntsiks teinud. Aga tänu taewale, meie oleme elus, är-

kamisel ja ühinemisel üheks wabaks ja iseseiswaks rahwakoguks, kuigi nõrgalt ja pikaliselt. Meie, nagu nõrgad lapsed, kardame püsti jalul käia, sellepärast meie weelgi roomame. Mikspärast? Lihtsalt sellepärast, et meie kannatuse haawad, mida kõige rohkem Saksa rüütliid ja Wene tsinownikud meie esiwanematele löid, weel werd immitsewad. Meie kanname alles täna neid oma waimus ja kehas.

wast küljest tähele panna; paha külg on see, et ta meile aina pealiskaudse aime ühest ja teisest waimu põllust andis. Meie ei saanud ei wenelasteks ega sakslasteks. Meie jääme kahe tule wahele. Oleks meie päriselt Wene ehk päriselt Saksa hariduses üles kaswanud, meie oleks ajajooksul endid nende rahwaste külge liitnud. Meie omandasime sakslaste käest teaduse ja mõtte sügawuse,



Konstantin Päts

Kindral-Major Laidoner

Eesti wabariigi peaminister Konstantin Päts (keskel istuja), Eesti sõjawäe peastaabi ülemjuhataja kindral-major Laidoner (paremal pool istuja) ja Inglis peastaabi liikmed Tallinnas.

Aga tulewased põlwed saawad endid nendest wabad tundma.

Sakslased ühelt poolt, ja wenelased teiselt poolt, hakkasid meie esiwanematele teaduse ja kunsti raasukeksi, mis nende lauvalt maha kukkusid, toiduks pakkuma. Meie omandasime wäikse hariduse, mis meile need kaks kultura rahwast armulikult ulatasid. Sellel kahekülgisusel on oma hea ja paha tagajärg. Hea tagajärg on see, et ta meile wõimaluse andis ilma ja elu kahest üheteise wastu käi-

— tōsi küll, liiga kuiwa ja ühekülgse, siiski kaunis sügawa, kuna meie wenelaste käest kunsti kõrguse ja iluäratuse omandasime. Kunstis seisawad wenelased kaugel teistest kultura rahwastest ees, sest nende iluduse paleus on rahwa werest ja hingest wälja kaswanud ja kauaaegse isewalitsuse rusumise tõttu nagu kalliskiwi wälja poleeritud. Aga täieste wõeraks on meile Inglise haridus ja Inglise-Amerika waim jäänud. Meie ei tea peaaegu sugugi Inglise-Amerika

kirjanduse ja kunsti, teaduse ja ühiselu teedest. Mis meie nendest kuulnud oleme, on nagu kauge wastukaja, kus peensus ja tõsine tunne kaduma lähewad. Küsimus tuleb, kas maksab meil selle kättesaamiseks sammusi teha? Mõis wahe on Inglis-Amerika ja teiste Europa rahwaste kultura wahel?

Kui meie põhjalikult seda küsimust järele kaalume ja rahwuste kultura omadusi tähele paneme, siis leiame, et Inglis-Amerika haridus küpset, laiarinnalist hariduse waimu wälja lehwitab, mis teiste rahwaste juures päris tundmata on. Inglise kultura on nii mitmekülgne ja eluüldendaw, nii suurepäraline ja hinge soendaw, et teiste rahwaste omad sellest oma kitsarinnaliste ühekülgustega maha jääwad. Meie peame, tahes ehk tahtmata, Inglis-Amerika kultura kui kõrgema jumaluse ette kummardama. Inglis-Amerika waimul on see imelik külgetõmbaw wõim, mis selle keele ja kultura paari aastasaja jooksul üleilmlikeks hariduse aluspõhjaks on pannud. Meie näeme selgeste, kuida ta terve Ühisriikide, Canada, Australia, Ahwrika ja warsti isegi Kesk-Amerika oma alla on wõitnud. Kõiki neid nähtusi kokku wõttes jõuame otsusele, et Inglise kultura päralt weel mitmed tulewased aastasadajad saawad olema, sellepärast on tingimata tarwilik, et meie eestlased endid kiireste selle poole pöörame ja mida warem, seda parem, sellest omale uut waimutoitu otsime.

Amerika on haruldane ajalooline rahwusline katsejaam (laboratory), kus terve ilma sugud ja keeled nagu muinasaegses Babilonis ühte sulawad. Selle produkt ei ole aga enam inglane, waid ta on ameriklane. Amerika kirjandus ja haridus, kuigi ta omast kohast alles liiga noor on, siiski on ta mitmetpidi wäga huwitaw ja mõjuw. Tal on oma omadused, mis teiste rahwaste kulturas täieste puuduwad. Ehk küll sisserändawatele wõerastele näitab, nagu oleks Amerika harimata ja ilma ühegi oma kulturata, maa kus aina rikkused ja miljonid puu otsas kaswawad. Aga peagi saawad nad kui nad Amerika elu ja olu ligemalt tundma õpiwad, oma eksitusest aru. Nagu

igal teisel uuel asumaal, nii on ka siin Amerikas oma warju ja läike küljed, mida mõlemaid enne ligemalt tundma peab, kui ta waimu tingimistest põhjalikumalt rääkida wõib. Siin Amerikas on mitmed Eesti haritlased käinud, kuid kahjuks pole nad siin muud, kui silmatorkawat Juudi linnajagu, ehk igapäewaseid wõerastemajasi ja mürawaid linna uulitsaid näinud. Räägitakse, et üks tuntud Eesti kirjanik suurema osa oma siin wiibimisest „east side” kõrtsides mööda olla saatnud.

Meie wõime Amerika elust ja oludest põhjalikult rääkida, sest meie tunneme Amerika kunsti, teaduse, ühiselu, ajakirjanduse ja sisemisi liikumisi igast küllest. Meie räägime kindlastest oludest ja läbielamisest. Meil on teed igasse Amerika kunsti, kirjanduse ja ühiselu ringkonda lahti. Sellest Amerika waimu warast ja kulturast tahame meie aeg ajalt seda pakkuda, mis meie jaksame ja mis just rohkem tarwiline on. Amerika haridusel saab suur tulewiku mõju olema terve ilma inimesesoo edenemise ja ühinemise peale. Sellepärast on tarwilik, et eestlased kiireste endid sellega tutwustaksid.

Meie elame tormilises ajajärgus, kus minewiku ühiselu ja politika sistemide seinad mahalangemisel on! Uute kallal teewad nüüd mõtlejad pead ja rahwakihid kibedaste tööd. Terve ühiselu näitab nagu oleks ta ühes waimlikes põletikus, kus üks rahwa kiht ja üks partei teist igapidi jalge alla tallab. Ilma sõda oli kohutaw kuritegu, mis miljonitelt elu, terwise ja perekonna liikmeid riisus, eilaseid rikkaid ja wõimumehi täna kerjateks ja wiletsateks orjadeks muutes. See kõik on halastamata saatuse murdmäng, nagu torm looduses. Ilusad lillepeenrad ja klaas-lustihooned on purustatud ehk maha murdumas; üks rahwakiht süüdistab teist kurjategijaks, ennast ühekülgsest õigeks maalides. Sügawamalt seda kõike, mis nüüd sünnib, pealt waadates, näeme, et minewiku materialismus suurem süüdlane on. Inimeste meeled ja süda on kurnawa sõja tõttu tooreks muutnud, nii et mitmed aastad enne ära

kuluwad, kuni saatuse pendulum jälle oma loomulikule kohale tagasi langeb.

Raha, see kõige tigidam minewiku kuras, waapas aina pealiskaudselt inimese-soo hariduse meelitawaks, kuna selle all peitus toorus ja piiramata omaarmastus, hirmsast tagajärjest hoolimata oli. Meie harisime, nii ütelda, aina oma mõistust, et siis kergemine raha teenida. Meie suured politika ja riigimehed roomasid aina rahameeste ees. Raha wedas aga terve ilma tuleleekidesse ja merelaenestesse. Meie ehitasime omale kullased jumalad ja nüüd hakkasid need jumalad meid rusuma, kuni nad meid surnuks rususid. Terwe haritud ilm on nüüd bankroti kuristiku kaldal. Were ojade õhkamised on rahwakihtide meeled pööraseks muutnud. Halastamata minewiku industrialismuse rõhumise asemel on uus, weel mitu korda halastamatam proletaariati rusumine tõusmas. Üks liialdus sünnitab teise liialduse. Minewiku monarhilise bürokraatia ja praeguse oligarhialise bolschewismuse wahel ei ole ühtegi wahet. Mõlemad on wabaduse mahatalajad, üks paremale, teine pahemale poole. Terwe ilma rahwakihid on nagu pöörases meelepõletikus, kust nad enne ei pease, kuni wiletus ja järelemõtlemine neid on kainemaks teinud. Nii oli minewikus ja nii saab ka tulewikus olema. Nagu isiklik, nii on ka rahwaste elu üks alaline ringwool, sündimine, elu ja surm.

Kui meie mõteldes terve ilma olu ja rahwaste õerumiste peale waatame, siis näeme, et seal paljugi on, mis juba kaua aja eest tagasi katsutud ja jälle unustud sai. Praegune ajajärk on peaaegu samasugune nagu Prantsuse rewolutsiooni ajal ja selle järel, ainult selle wahega, et nüüd ühiselu tingimised palju keerulisemad ja teistsugused on, kui nad sada aastat tagasi olid, kus rahwad pärisorjuse (feudalismuse) häwituse wastu wõitlesid, kuna praegune wõitlus kapitalismuse ja sellega ühendatud wabrikutööliste ja nende kelmliste eestwedajate wastu on. Inimesed unistawad wabadusest. Wabadus ei ole aga mitte see, et meie teeme, mis meie tahame, et meie aina oma kõhule ja lõbustustele orjame, et meie eraoman-

duse ära kautame ehk juutidest kawalusega ära petta laseme, et meie walitsewa wõimu ühe rusuja rahwakihi käest ära wõtame ja teisele anname, kes seda weel rohkem kurjaste tarwitab, waid selles, et kogu rahwaga, kelle liikmed meie oleme, kogu inimesesooga, ühiselt õnne maitseme ja kaasa töötame. Wabadus on oma naabri ja tõe waimu austamine, peasjalikult see, et meie oma ümbrusele seda austust ja lugupidamist üles näitame, mis meie soowime, et ümbrus meie wastu ülesnäitaks. Wabadus on haridus, waim ja hing, edu, ilu ja tõde.

Terwe Eesti rahwa, niihästi kui ka meie Amerika eestlaste esimene ülesanne seisab selles, et meie endid rahwuslikult oma wabariigi, oma rahwuse waimu ja wabaduse põhjuse kättesaamiseks ühineme. Ühisus on politikalise elu esimene küsimus. Meie oleme näinud, et suured rahwad langewad ja pihuks ja põrmuks lähewad, kui neil siduja ühisus tugew ja tõsine ei ole. See side peab kõige pealt waimline, elukosutaw ja elu edendaw olema. Seda ei leia meie ei sotsialismuse ja bolschewismuse õpetustest, mis praegusel ajal nagu kulutuli rusutud tööliste meeled on huugama pannud. Ta seisab palju sügawamal, waimlistel alustel. Meie ei kiida mitte igapidi Amerika demokraatiat, minewiku idamaade walitsust, kuid meie õpime nende äraelamisest, nende walguse ja warjukülgedest, ja loome omale täieste uue ühiselu põhjuse, mis tõe, hingelise wabaduse ja ilu peale on põhjendatud.

Selles mõttes peame meie, kõik eestlased, oma kodumaa rahwa ja wabariigi walitsuse selja taga seisma, ja kõik wanad kitsarinnalised wahed, partei lõhed ja mitmed omaarwamised ära salgama ja ühises mõttes ja meeles parema tulewiku eest töötama. Ehitame omale paremad koolid, asutame omale kunsti ja kirjanduse, mis rahwa hingeelust wälja woolab, wabastame endid minewiku kapitalismuse ja sotsialismuse wiirastustest, küll siis tingimised ise näitawad, mis see õigem ühiselu tee on, mida meie tulewikus peame käima. Meie, kui waba rahwas, peame mõistust, aga mitte metsikut,

hullupööra tormamist oma eesmärgi kättesaamiseks tarvitama ja nende nõu kuulma, kes elu, kunsti ja teaduse sügawusi rohkem tunnewad. Meie ees seisab praegu, kas kõike seda, mis meil on, kautada, ehk kõike, mis meie aina kui paleust ettekujutame, kätte saada.

Siin Amerikas, nagu neid ka mujal leidub, on salgake eestlasi, kes kõiki neid, kes sotsialismuse, Lenini ja Trotsky pilli järele ei tantsi, mustadeks, kelmideks ja äraandjateks wärwiwad. Tõsi on see ju küll, et nende püüetes palju õigust on selles, et meile uuendusi tarwis on, aga mitte uuendusi nagu bolschewismuse õpetab, waid nagu seda rahwas soowib.

Meie peame rahwa healt kuulma ja selle järele tegema. Meie ei taha sellepärast sugugi nendega sõnawaielusesse astuda, sest mida nad walgeks tembeldawad, on ju must, ja mida nad mustaks nimetawad, on walge. Mida nad kelmuseks nimetawad, on tõde. Keegi ei ole rohkem siin Amerikas Wene bürokraatia wõimu murdmiseks tööd teinud, kui nende ridade kirjutaja, selleks kõike ära ohwerdades. Meie seisame Eesti rahwa selja taga ja näitame neile waimlist teed uue ilma tegewustest. Meie oleme rahwa wabaduse kartmata heal, rahwa tulewiku kartmata paleus. Nii siis, Amerika eestlased, astuge kõik üles, ühisele tööle!

Eesti Muusika Amerikas.

Rõemustaw nähtus New Yorki Eesti koloniis on sinne Eesti segakoor, kes senini oma lauluharjutusi lahkestes lubatud Young Men's Christian Associationi ruumides 215 West 23. Street, pühapäewa õhtatel toime paneb, kuhu Eesti laulu armastajad tegewalt osa wõtma koguwad. Nimetatud laulukoor kandis möödalinud wana aasta õhtul mitmekesise programmi koori ja soolo lauludega ette, mis arwurikka kuulajate hulga poolt tormilist kiitust leidis. Laulud kanti kõik puhtalt ja mõjuwalt ette, mis kuuljate südames igatsust kodumaa järele ja waimustust oma emakeelse meealwelduse üle äratasid. Tuntud Eesti kunstlauljanna Maria Mieler juhatas koori ja kandis ka mitmed soolo laulud ette, mis tormilist osawõtmist awaldasid. Teisteks soolo lauljateks olid proua Ella Bernhart, proua E. Murley ja isand Otto Käparin, kes kõik elawat wastuwõtmist leidsid. Nimetatud laulukooris on umbes paarkümmend lauljat, kõik wilunud muusika armastajad, kes kunstist mitte poliitikat, waid aina iluduse löbu otsiwad.

Kahjuks aga leidub New Yorki eestlaste keskel noorimehi ja neiusi, kes nimetatud laulukoori tegewusest sellepärast eemale jäewad, et see bolschewismuse ja sotsialismuse laulusi ei harjuta, waid isamaalaste komponistide loodud töösi laulab. Niisugustest eksiteel käijatest on meil enam hale meel kui et meie nende peale wihaseks saame, sest nende ridade kirjutaja on enam kui wiis aastat suurte New Yorki Amerika lehtede muusika arwustaja olnud ja sellega siis kogu meie ilmalinna muusikalisi ettekandeid ligemalt tundma õppinud, ja peale selle on ta sinne tuntud üleüldise muusika teaduse raamatu "The Art of Music", tegew kaastöeline ja ühe terve raamatu selles mõttes kirjutanud, nii et ta seda küsimust enam põhjalikumalt wastata wõib, kui sarnane eksiteel käija noorsugu. Muusikas ei ole poliitikat ega sotsialismust, muusikas on aina kunst ja heale ilu. Kunstil ei ole ühegi juudidjonniga tegemist, waid ta eesmärk on püham ja kõrgem kui ükski poliitik.

Kunst on üleilmiline, kuigi ta wahetewahel rahwuslistes wormides ennast awaldab. Kunst on uue aja usu alus. Kunstis, nagu kirikus, peame kõik wälised tülid ja waheseinad ära unustama ja üheks wennalikuks perekonnaks muutuma. Kunst kannab meid täiusele, sest ta on hariduse aluspõhi. Elu ilma kunsti kaasawitusest on toores ja surnud liikumine. Mikspärast? Lihtsalt sellepärast, et kunstis ennast armastuse kõige sügawam tunne awaldab, sest ilu ei ole miskit muud, kui armastuse meelitaw kutse. Muusikas awaldab ta ennast tugewamalt ja otsekohesemalt kui ühesgi teises kunstis. Muusika on ka see ainum wanawara pärandustest, mis meil eestlastel olemas on. Muusikasse peitsid meie rõhutatud esiwannemad oma kurbtused ja rõemud, nutupisarad ja naeru heinad. Sellepärast peame ta iludusest siin kaugel wõeral maal kinni hoidma, et troosti ja uut paleuslist jõudu elu wõitlusteks leida.

Soowida on, et kõik Amerika eestlased New Yorki Eesti laulukoorist tegewalt osawõtawad ja jõu ehk nõuga kaasa töötaksid. Kõik kirjalikud teated tulewad laulukoori asjaajaja isand J. Laht nime peale 84 — 13. Avenue, Astoria, Long Island City, N. Y., saata, kuna muusikalised teated koorijuhataja Maria Mielerile ette pannakse.

Kodumaa ringwaade.

„Estonia” toimetusesse jõudsid neil päivil tähtsad teated Amerika Eesti ühisuse isikliku asemiku ühisriikide sõjalaewa komander G. Beall'i ja Ed. Zelander'i läbi, kelledest esimene Parisis, viimane Londonis Eesti saatkondades käis. Nende isiklikust läbirääkimistest ja materjalist, mis nad ligi tõid, selgub, et Eesti wabariigi tulewik kindlalt jalgteel on, kui seda oleks uskuda suutnud.

Meie Amerika eestlaste rinnus oli loomulikult hirm, et meie wäike kodumaa ehk kaua Wene ja Läti enamlaste ülejõu wastu ei jaks seista, ja küsitaw oli, kas eestlased oma noort omawalitsust nii organiseerida mõistawad, et see igapidi aja ja edu-muutuste kohane oleks. Nüüd aga selgub, et Eesti sõjawägi nii hiilgawas kaitsekorras on, et enamlaste punased polgud nende wastu wõidelda ei suuda, kui olud neile halwemateks ei muutu. Kui suur praegune Eesti sõjawägi on, kes meie kodumaa wabaduse ja omawalitsuse ees wõitleb ja meie kodusi pealtungijate wastu kaitseb, on raske teada, aga umbes arwates wõib ta 50,000-meheline olla. Eesti soldatid on kõik haritud ja waimustatud sõjamehed, kelledest igamees ohwitseri kohuseid täita wõib, kui tingimised seda nõuawad. Eesti päewaleht „Sotsialdemokrat”, mis nüüd tööliste healekandjana Tallinnas ilmub, kirjutab, et ühe Eesti soldati kohta wõib 60 enamlaste meest arwata. Nagu teada, saawad Eesti wäesalgad tarwilise sõjamooa Inglise, Soome, Rootsi ja Prantsusemaalt, nii et selle poolest puudust karta ei ole. Pea strategiline tähtsus Eesti wägedel on, et Balti meri ja mere kindlused nende käes on, ja sellega Wene enamlaste tegevus wälise ilmaga wõimataks on tehtud. Siis on weel geograhwialised tingimised, mis palju meie kasuks aitawad.

Koguni teine küsimus tuleb siis, kui meie Eesti omawalitsuse seisukorda tema sisemisest küljest kaalume. Selle wastus seisab tulewikus ja selles kudas praegu-

sed rahwajuhid ja esitajad oma ülesandega toime saawad. Praegu näib, et Eesti rahwas enamluse ajajärgu kiiresti üleelanud on, ja ta algab sealt, kuhu Wene ja teiste maade enamlased weel jõudnud pole: Post-Bolshewismusest. Nagu „Sotsialdemokrat” teatab, on Eesti asutawa kogu kokku astumise päewaks 23. aprill, see on, Lihawõtte püha määratud. Asutawa kogu walimised olid 5., 6. ja 7. aprillil.

Asutawa kogu tööks jääb Eesti rahwa tulewiku põhjusseaduse ja ühiselu juhtnööride rajamine, milledest need seaduslised wormid kujunewad, mida kogu riik tulewikus enam ehk wähem silmas saab pidama. Meie eestlased siit kaugelt ühisriikide piiridest soowime, et Eesti asutawa kogu liikmed igapidi tulewiku nõudmiste kohaseid põhjusseadusi looksid, ilma ühegi praeguse wõera konstitutsiooni järeleaimamata, millest meie „Estonia” järgmises numbris pikemalt kirjutame. Nüüd läheme tagasi kodumaa ringwaate juurde.

Nagu meie kätte jõudnud ajalehtede uudistest näha, on kodumaal suur puudus elutarwidustest, iseäranes toiduainetest, riidetest ja põllutööriistadest. Sakslased ja enamlaste salgad rüüstasid ja riisusid kõik, mis aga ette juhtus. Rahwas sai nagu tulega üle põletatud. See asjaolu tõi ühelt poolt wiletsust ja kannatust, teiselt poolt äratas ta rahwa üles oma jõudu tundma ja meeleheitlikult seda tarwitama. Kannatusel on loomulikult ka oma head küljed, ja nimelt see, et ta kannataja waimliselt ja kehaliselt tugewaks teeb. Ilma kannatuseta elu on liiga libe ja ühekülgne, liiga pealiskaudne ja tuim. Kannatus enamlaste läbi äratas terve rahwa arusaamisele, et kommunistlises õpetuses isiklik ega seltskondlik wabadus, õnn ja tõde ei peitu, waid palju kõrgemates waimlistes püüetes, mida riiklik seadus ehk ühiselu wormiaal anda ei wõi, waid mille meie ise hariduslisest paleusest omale peame leidma.

„Estonia” lugejatele on wististe huwitaw teada, mis uuemad teated kodumaa oludest kirjeldawad. Nii näituseks kirjutab „Sotsialdemokraat”:

„Nagu M. Jaakson, kes hiljuti Peterburist siia jõudis, teatab, olla Wene enamlaste juhtide silmis Eesti enamlaste juhtide kurss wiimasel ajal koguni madalale langenud. Nii olla Trotski Anweldi kohta üteinud, et see mees küll mõne pisikese ajalehe toimetajaks kõlbawat, aga mitte juhtiwaks kommunistlikeks tegelaseks. Nii halwäkspanewa otsuse teeninud Anwelt sellega, et ta sõjakäiku Eestisse Trotskile koguni kergelt ja wildakalt ette luisanud kinnitades, et rahwas siin kõik nende poolt on, et suwel rohkel arwul Eestisse saadetud agitatorid enamlaste tulekuks kõik juba tarwiliselt ette walmistanud, jne.

Anwelt, Pöögelmann ja teised enamlaste tähtsamad tegelased ühes staabiga wiibiwat, nagu teadwate sõjawäeliste ringkondade poolt tõendatakse, praegusel silmapilgul Lätimaal Marienburis, kust nad Läti polkude abil uut sõjakäiku Eesti wabariigi wastu kawatsewat ette wõtta. Nagu kuulda, olla Wene polgud sõjakäigust Eesti wastu ennast lahti ütelnud.”

Huwitaw on järgmine ettepanek, mille K. Ast, Eesti sotsialdemokraatlike tööliste partei maapäewa liige, selle wiimasel istumisel Tallinnas tegi ja mis järgmiselt käib:

“Meie wabariigi sõda toore välise waenlase wastu on enesekaitse sõda, mida Eesti rahwa enesemääramise õiguse, demokraatlike riiklike korra ja Eesti iseseiswa ning waba arenemise kätte wõitmiseks peetakse. Ainult teadmine, et meie õigusliste olude ja inimkonna kaunimate wäärtuste pärast sõdime, on meie wägedele selle kõlblise tugewuse annud, ilma milleta nende imestusewäärilised sõjalised wägiteud üleüldse kordasaadetawad ei oleks olnud, ja ainult kindel usk meie püüdumise aususe ning puhtuse sisse on kogu maailma demokraatia poolehoidmise ning tuetuse meile waraks toonud.

„Eesti wabariik peab käesolewast sõjast iseseiswana ning rahwalikult walit-

sewa maana wälja jõudma, kus mingisugusele omawolile ja wägiwallale asu ei leidu. Meie omawalitsuse asutused peawad wõima ilma mingi administratiiwilise surweta nende teadu alla usaldatud asju ajada, wastutust ainult oma walijate ja riigi õigusemõistmise ees kandes.

„Laastaw sõda on meie maale ja rahwale raske ja teenimata katsumise toonud, kuid hoolimata waenlase metsikusest peawad meie sõjapidamise wiisid inimlikkudeks ja ausateks jääma. Oleks täitsa lubamata ning riigile hukatust toow, kui praegusele sõjale kodu- wõi klassi-sõja iseloom antakse. Iga asjata ohwer, iga ülearune surma saatmine wäärinna seljataga kõigutab meie wägede kangelase meelt ja tumestab meie püüdeid teiste rahwaste demokraatia silmis.”

Nii siis paistab seltsimees K. Asti ettepanekust koguni teine waim, isegi waenlase wastu, kui meie seda siinsete enamlaste kihutustest leiame, kes aina were järele karjuwad. Asti nõudumiste peale wastab siseminister Peet:

„Walitsus ei taha erakorralist seisukorda kauem alal hoida, kui olukord seda sunnib.”

Kohtuminister Jaakson seletab: „Korralikus riigis peab seaduslik kord walitsema. Ülem wõim on maapäewa käes. Kõik teised wõimud saawad oma wõimu maapäewa käest.”

* * *

Eesti wäed on enamlaste salgad kodumaa pinnalt wälja tõrjunud ja on nüüd selle kallal töös, et ka naabruses elawatele wenelastele ja lätlastele jõudu mööda abi anda. Eesti wabariigi noor ülemwalitsus on ehk töö, et sama kodanlist wabadust ka naabritele pakkuda. Et seda mõjuwalt korda saata, selleks tuleb küll Kroonlinn, Pihkwa ja Petrograd ta ümber asuwate linnadega enamlaste rusuwa walitsuse alt wabastada ja nende elanikkudele wõimalus anda, et nad korraliku omawalitsuse jalale seaks. Eestlased ei sõdi ühe ehk teise politikalise partei ülemwalitsuse, waid wägiwalla wastu. Tahab rahwas sotsialistlik seisukorda, siis wõiwad nad selle rahulikult walimise aga mitte wägiwalla ja hirmuwalitsuse

läbi maksuma panna. Lenini ja Trotski politika ei ole rahwa- waid minewiku hirmuwalitsus, mille läbi nad Wene maa ja rahwa on paljaks laastanud, tooreks muutnud, ja wabaduse asemele oma taskud ja kuriteolised püüded trooni peale pannud. Kuda enamlased Eestimaal omi karutükki on korda saatnud ja kudas nad Eesti töörahvast, talusi, naesi ja lapsi on piinanud ja riisunud, näitawad

mitm. teised ärawalitud. Kõigil olid oma daamid kaasas, kes igasugusest tööst olid wabastatud ja üksnes meelelahutajate osa etendasid. Keisrikojas söödi ja joodi nagu kunagi keiserlikkus lossis, kus millestki puudust ei tunta. Söögisaaalis olid lauad alati kõige peenemate roogadega ja maiusasjadega kaetud, ane- ja kana- praed, tordid, koogid, püülijahust saiad jne., mida narwakate silm ammu ei ole



Wangiwõetud enamlaste punase kaardiwäe mehed Eestis (Tapal).

järgmised kirjeldused Walgast, Narwast, Wõrust ja teistest kohtadest, mille meie wiimastest Eesti lehtedest lühendatult siin kohal ära trükime.

„Waba Maa” Tallinast kirjutab Narwa oludest enamlaste walitsuse all:

Juhtide peastaab oli „Metropooli” wõerastemajas. Üleüldiselt nimetati seda paika keisrikojaks; nõukogude wõimu ja tema juhtide eluwiiside wastased kõnelesid aga ka haaremist. Seal elasid lõbusaid päiwi ülemjuht Anwelt, Pöögelman, Käspert, Ellek, Jõhwikas, Kits, Tiiman ja

näinud, olid keisrikoja elanikkudel alati wabalt wõtta. Auwäärt daamid ehk kojanetsid käisid siidis ja sametis; see kõik oli neile väga tore, paistis aga silma, et need riided mitte nende keha järele ei olnud õmmeldud. Natsionaliseeritud oli kraam: üks kleit ühe, teine teise wereimeja naise wõi kooliplika seljast. Aga mis sellest, ilusad olid nad ikkagi. Einele mindi harilikult paaris, ülematel daamid armulikult käekõrwal. Teenijate seletuse järele, kes keisrikoja lõbusast elust teateid tõid, oli kõik väga suurepäraline,

ainult kahwit ja nuga ei ole daamid osanud käes hoida, mispärast „Adama kahwid” ikka appi wõetud.

Lõbus lainetamine „Metropooli” keisrikojas kestis nii kaua, kuni „walgete werekoerte” (meie rahwawäelaste) suur-tükkide mürtsud Narwa hakkasid kostma. Siis kolis keisrikoda Jamburi, wõib olla ka Gatshinasse, „rahwa omaks” kokku kogutud kuld-, hõbe- ja muid wäärtasju kaasa wõttes ning Narwa töölistele „prashtshai towarishtshi” üteldes.

Anwelt ja autojuht.

Kohe, kui ülemjuhataja Anwelt Narwa jõudis, laskis ta wedurijuhile Sommerile käsu anda, et see tema autojuhiks peab tulema ja Kreenholmi wabriku endise direktori Gottami automobiili niisugusesse korda seadma, et sellega iialgi äpardust ei tohi juhtuda. Sommerile üteldi: kui peaks juhtuma, et automobiil sõidu peal rikki läheb wõi seisma jääb, siis lastakse sind jalamaid maha. Ähwardus muidugi mõjus, waene Sommer ei saanud Anweltist ja autost uneski lahti. Arwates, et korralik teenimine ka usalduse annab, pööras Sommer kord palwega Anwelti poole, et see tale rewolwirluba laseks anda. „Sinul pole seda tarwis, sinu asi on sõiduriista juhtimine!” oli Anwelti wastus palwe peale. Hiljem, kui enamlaste rööwسالگاد taganema hakkasid, peeti autojuhti walwuse all, isegi sööma lasti teda püssimehe saatel, kes kogu aeg juures seisis. Wist kartis Anwelt, et Sommer autole haiget wõib teha, nii et hädakorral küllalt kiirelt taganeda ei saa... Üleüldse oli Anwelti ihukaitsewägi õige suur, temaga kokku saada wõis keeruliste teede kaudu. Ilma tarwiliste lubadeta Anwelti jutule minek oli surmahwardusega keelatud.

Pöögelmann oma ideega.

Hans Pöögelmann paistis kõige werisem olewat, sest oma kõnedes nõudis ta ikka ja alati kõige karmimat terrori ja halastamata ümberkäimist kõigi nõukogudewõimu wastastega, keda ta harjunud wiisil werekoorteks ja türannideks nime-

tas. Kuid ometi kõneles seesama mees wahete wahel ka inimestega ja püüdis erajutuajamisel haruldaselt soliid olla. ühele tegelasele, kellel temaga mitu kokkupuutumist oli, seletas ta muu seas, tema rõhuwat Eestis igasuguse wägiwalla maha ja panewat kommunismuse kõige pühamal kujul maksma. Wenemaal olla palju eksitusi ja wigasi tehtud, mida siin mitte ei korratawat. Tema arusaamise järele olewat Eesti talupoeg ja Eesti tööline kommunismuse jaoks täieste küps, mispärast siin kommunistlike ideede teostamine täiel mõdedul ilma raskusteta wõiwat sündida. Wenemaal ei olla asi sellepärast edenenud, et seal paikama ja lappima hakatud, kogu aeg poolikuid abinõusi tarwitatud. — Jutuajamisel puudutati ka tegelasi ja jõudude wahekorra küsimust. Selle juures tunnistas Pöögelmann ilma punastamata, neil ei olewat mehi, keda wõiks usaldada; kes kassade wõi mammonaladude juurde peaseb, see lööwat kohe käpad põhja ja kaduwat. Kelmid ja õnnekütid tikkuwat nende asutustesse ja peasewat sagedaste wastutusrikaste kohtade peale. Tema, Pöögelmann, olewat nõus wilunud tegelaste kaastööd tarwitama, ilma et sunniks neid tegelasi kommunistlist usutunnistust omaks wõtma; weel enam, tema pidawat wilunud tegelaste kaastööd tungiwalt tarwilikuks. Ühtlasi kõnelenud Pöögelmann pikalt ja laialt talude ja üleüldse wäikekohtade natsionaliseerimisest kui esimese järgu tähtsusega küsimusest, mille teostamisel määratu suur ideeline tähendus olewat, ei olewat aga isegi teadnud, kudas seda natsionaliseerimist läbi wiia, kust otsast peale hakata. Ka pakkunud ta põlluasjanduse instruktorigohta ühele kohalikule seltskonnategelasele, kuuldawaste Peeter Lellepile.

Pöögelmannis elab, nagu sellestki näha, andeks andmata kahekeelsus: „seltsimeeste” hulgas ülistab ta seltsimehi tawani ja ässitab meid kohutawatele weretöödele, kodanlastele juttu puhudes man-gub ta aga otse tungiwalt nende kaastööd ja nimetab oma mehi niisugusteks, keda usaldada ei tohi. Ideed selle mehe suus on ainult sõnakõlin. . .

Eesti Kirjandus ja Kunst.

Kudas oma kirjandust ja kunsti luua.



ord kõnelesin ma Amerika kirjanikkude koosolekul Eesti rahwa luulest ja selle iseärsusest, kui keegi arwustaja minult küsis, kas eestlastel ka oma kirjandust olemas on. Ma wastasin pisut nukralt: „Kolm raamatut: Kalewipoeg, Wana Kannel ja Koidula luuletused.” See on lihtsalt kõik, mis eestlastel tõeste kui nende rahwusliseks kirjawaraks wõib nimetada.

Tõsi küll, Eesti keeles on kaunis palju raamatuid trükitud ja nii mitmedgi kirjanikud on isuga luetaawaid luuletusi ja uudisjuttusi kirjutanud. Aga see kõik ei ole weel see, mida meie kirjanduseks wõjme nimetada. See on suuremalt osalt esialgne katse, et kirjandust luua. Kui ka siin ehk seal mõni koolmeister ehk wallakirjutaja ette wõttis paari raamatut kirjutada ja trükkida, ja kui ka mõned noored ülikooli haridusega eestlased katseid tegid juttusi, näitemängusi ja teisi suletõõsi trükki saata, siiski jäewad nad kaugele sellest, mida teised haritud rahwad kirjanduseks nimetawad.

See on wäga loomulik, sest meie rahwal ei ole weel wõimalust olnud kirjandusest aru saada ja sellest lugu pidada. Meil ei olnudgi haridust, et kirjandust luua ja lugeda. Meie elasime alles hariduslistes lapsekingades, enamasti wõeraid rahwaid järele aimates. Isegi meie suguwendadel soomlastel ei ole oma rahwuslist kirjandust, ehk küll neil wiimasel ajal oma rahwusline muusika kunst elule ärkamisel on. Päiwärinta, Aho, Talvio ja teised Soome kirjanikud on enam ehk vähem Skandinawlaste järeлайmajad.

Eesti esimesed kirjanduslised katsed ärkasid Saksa waimus ja wormis elule, mis lihtsalt sellest tuli, et meie kool ja kirik Saksamaalt tulid. Kui meie ka wenelaste käest mõned kirjanduslised äratused ja eeskujud omandasime, siiski jäi Wene kirjandus meile enam vähem wõeraks, kuni alles wiimastel aastakümnetel meie sunnitud olime Saksa hariduse asemel Wene oma tundma õppima.

Rahwa kirjanduseks wõib seda waimusünnitust lugeda, mis rahwa hingest ja werest on wälja arenenud, millele kirjanik oma individualistlise mõttekuju on peale wajutanud, ja millest ärataw kõrgus ja algupärsus wälja paistab, mida aastasadade hammas ja sündmuste wool häwitada ei saa. Nii näeme, et sakslastel ja wenelastel oma kirjandus on, kirjandus, mis nõidusliku wõimuna nende rahwaste iseloomu ja hinge kujutab. Wene kirjandus on tingimata üks suurematest hiigla tööddest terwes inimesesoo ajaloos. Seal on lihtsus, wärskus, peensus, tuum ja ilu, mis meid tahes ehk tahtmata enesega ühes kannab. Ka sakslastel on oma suur kirjandus, iseäranes nende teaduslises, luule ja ajalooliste juttude wormis, kuna Wene kirjandus ennast enam näitemängudes ja romanides peegeldab.

Koguni teise kujune on Inglise ja Amerika kirjandus. Mis Wene ehk Saksa kirjanduses iseloomude kirjelduseks on pandud, tuleb Inglise kirjanduses kui juhtumiste wool ette. Inglise kirjandus, kui ta ka mõnest küllest Wene omast taga seisab, on tingimata terve maailma ja inimesesoo peegel, sest siin leidub sarnane eluküps waim ja kõrgemeel — loftiness — nagu seda harwa teiste rahwaste kirjandusest leida wõib. Inglise rahwas ei peitu mitte nii palju luulelikku unistust kui praktilist tegewuse waimu, sellepärast on ka see tegewa waimu wäljapaistew kuju, mis ennast Inglise kirjanduses ilmutab. Nende Dickens Thackeray, Bulver, Shakespeare, Milton,

Tennyson, Poe, Emerson, Walt Whitman, ja teised on Inglise suurewaimud, keda terve ilma juhtumised huwitavad, ja nii tugewaste, et nad nende waimudest nõidusliselt ilusaid piltisi wälja meelitavad. Siin on üks rahwa sugu, kes oma jutukangelaste tegewusest enam huwitatud on, kui nende iseloom seda meile näitab. Enam kui Inglise kirjanduses tuleb see tungiw soow, tegewust kirjeldada, Amerika kirjanduses ette, isegi nii palju, et selle awaldus wiimasel ajal üsna lämmatawaks nähtuseks on kaswanud. O’Henry oli tingimata üks wiimastest Amerika jutu geniustest, kes tegewuse ja iluduse mõedupuude tarwitust paremine oskas kui keegi teine. Tema New Yorki elu ja tpyuste kirjeldawad uudisjutud on päris pärlid Amerika kirjanduses.

Teiste rahwaste kirjandus on nende hinge peegel, kuna meie Eesti kirjandus alles ärkamise esimestel silmapilkudel on. Meil on mõned wiletsad jutukesed, mõned weel wiletsamad näitemängud ja luuletused, mis midagi sellest ei tunnista, mis meie rahwa hingeelus sünnib. Meie Eesti Üliõpilaste poolt wälja antud kirjatööd on ehk enam kui teised kirjanduse tarwiduse püüdeid äratanud. Aga nendes ei ole weel kirjandus. Küsimus tuleb, kas on meil eestlastel, üleüldse wõimalust oma kirjandust luua? Kostus selle peale on, meil on wõimalus seda luua, kui aga meie rahwas omale neist arwamata algainetest mis tal olemas on, rahwuslise iseloomu wälja kristalliseerib. Meie Eesti küla, meie Eesti talu, meie Eesti kodu on see altar, kust meie kirjandus peab wälja kaswama. Meil ei ole ühtegi teist rahwa klassi kui üks ainus, kogu rahwas. Meie keskklass on enamasti nendest kokku pandud, kes taludest linna kolisid. Meil ei olegi aristokratiat ega rahamehi. Nii siis jääb meie maa rahwas ainsamaks tulewase Eesti kirjanduse põlluks. Tulewikus arendame ligemalt, kudas ja kust oma kirjandusega peame peale hakkama.

Lõpeks peame weel paar sõna Eesti kunsti kohta tähendama, mis niisamuti alguse kütketes põeb nagu meie kirjandusgi. Meie nii mitmed muusika ja maalimise kunstnikud, wahest mõned üksikud wälja arwatud, on suuremalt osalt wäiksed asjaarastajad, kes küll kunsti pakkuda püüawad, aga seda teha ei suuda. Esiteks puudub neil Eesti kunsti põhjuse mõtte juhtnõör, ilma milleta rahwuslise kunsti kosumine wõimata on. Teiseks puudub neil tehniline haridus ja küpsus. Soomlased on muusika ja maalimise kunsti ja tehnikat sakslaste juurest õppima läinud, ja on selles mõttes mõned suurepäralised tööd korda saatnud. Iseäranes peame selleks Jean Sibelius’e, kui esimese Soome suure muusika kunstniku peale waatama. Sibelius’e synfonialised luuletused, ta laulud ja ta neljas synfonia, on hiigla tööd, mis terve Soome rahwa kaugele teiste kultura rahwaste sekka seawad. Nendest töödest kujuneb wabadus, Soome iseloom, Soome loodus ja Soome muinaslugu.

Nagu ameriklased minewases aastasajas, nii on eestlased noor rahwas wanade waremete peal. Meie oleme teelahkmel. Õerumised politikas ja majanduslises elus saawad rahwaste tähelepanemist esialgu ajutiselt tagasi hoidma. Aga sellel kõigel on oma piir. Aeg tuleb, kus kõik politikaline wihawaen ennast kas kunsti, kirjanduse ehk usu õerumiseks muudab. Selles on Wenelased ja inglased meile tulewikus paremateks eeskujudeks ja hariduse hallikateks. Kui meie oma rahwast tugewaks ja iseseiswaks teha tahame, siis peame politika kõrwal ka kirjanduse ja kunsti peale mõtlema, enne kui see hilja on. Majandusline ja politikaline küsimus on wälispidine, kuna kunst ja kirjandus meie sisemist elu puudutawad.



Sõda kodumaa piirides.

Walga ja ümbruskonna lahingud.

Walga ja ümbruskonna lahingust kirjutab Tallinnas ilmuw päewaleht „Sotsialdemokraat“:

Elwast alates olid kõik sillad purustatud. Mitmel pool olid enamlased ka raudteed rikkunud. Soomusrongil tuli mitte üksnes enamlasi laiale pilduda, waid waenlase tule all sildu ja raudteed paran-

gun saadeti. Kuid meie mehed märkasid liginewat õnnetust warsti. Soomusrongi suurtükk (mehed nimetawad „Uku'ks“ teda) trehwas wedurit ning pani ta liikumise seisma.

Weduri ja waguni ärakoristamisega kulus uueste aega.

Lõpuks ometi läks korda soomusrongil



Eesti wabariigi soomusrongi mehed tungiwad Narwa ligidal enamlaste kallale.

dada. Sellepärast ei jõutud küllalt kiirelt edasi, nagu see sündis waremalt Tapast Tartuni. Pealegi olid enamlased Walga wäerinnale suuri jõudusi koondanud, mis mitmel pool meeleehtliliselt wõitlesid. Kõik see sünnitas meie edasilikumisele tõsiseid raskusi.

Küll katsusid enamlased Keeni ja Sangaste wahel meie soomusrongi weel sellega seisma panna, et Walga poolt meie peale wedur ja üks liiwaga-täidetud wa-

Sangaste jaamani jõuda. Siin tuli uus lahing, mis wõrdlemisi äge oli. Enamlased olid Sangaste jaama lähedal olemasse metsa asunud ning awasid siit meie soomusrongi peale wihase tule. Nad olid sügawas kraawis hästi kaitstud.

Soomusrong awas ägeda schrapnelli tule ning külwas metsa üle. Dessantkomandol läks korda kraawi otsa kuulipilduja asetada, nii et kõik kraawis lamajad waenlased põik tule alla sattusid ning

surma said. Teised jooksid metsast välja jaama tagusele wäljale ning awasid sealt tule. Kuid meie kuulipildujad niisid ka siin waenlasi maha.

Sangaste jaama lahinguwäljale on hulk wastase surnukehasi jäenud. Osa elusse jäänutest tormasid Emajõe silla juurde, mis 200 sülla kauguses jaama juurest Walga pool asub, ning katsusid silda õhku lasta. Kiire aja tõttu läks neil korda silda ainult vähe rikkuda. Et aga ka raudtee oli purustatud ning silla parandamine aega wõttis, siis ei peasenud meie soomusrong edasi Paju mõisa alla, kus meie partisaanid juba tegewuses olid ja suure ülejõu wastu wõitlesid.

Partisaanide lahing.

Pärast Puka mõisa ja jaama langemist põgenesid waenlased kiireste maanteed mööda Teiliste poole, mis Tartu-Walga maantee ääres asub, Sangaste jaamast 3 ja pool ja Walgast 9 wersta kaugel. Põgenemine oli nii kiire, et meie partisaanid küllalt ruttu järele ei jõudnud.

Enamlased tahtsid esialgul Öru mõisa juures peatada ning siit wastu hakata. Öru kõrtsi juures seisis nende 83. Petrogradi polk. Siia kogusid ka põgenejad lätlased. Kuid meie energilise edasitungimise tõttu läksid nad ka siit kiireste minema ja jäid Teiliste postijaama juures peatama.

Pukast Teilisteneni on umbes 25 wersta, missuguse maa enamlased ühe päewaga ära käisid. Kiirelt tormasid nad läbi metsade ning soode edasi, püssisi, kuulipritsiisi ja laskemoona maha jättes.

Ühe päewa jooksul said meie partisaanid taganewa wäe käest 11 kuulipildujat, muust sõjamoonest rääkimata. Enamlased olid paanilises hirmus, kartes et neid metsades ümber piiratakse. Terwed Teiliste ja Uniküla metsad olid neil täis.

Teilistes jäid enamlased peatama.

Siin asus nende diwiisi staab ning hulk sõjawäge. Mõisa oli hästi kindlustatud, sest wanaaegsed ehitused olid headeks kaitsekohtadeks. Siin asusid hulk lätlasi, kes seda tähtsat punkti igal tingimisel enese käes tahtsid hoida.

Meie partisaanid piirasid mõisa pool-

rõngana ümber ning awasid marutule. Küll katsusid lätlased siin wastu panna, kuulipildujatega ägedalt wastates, kuid see ei läinud neil siiski korda. Reede õösel tormasid meie partisaanid mõisa.

Waenlased taganesid korratult Paju mõisa poole.

Et Emajõe sild Sooru kõrtsi juures juba meie käes oli, siis taganesid waenlased üle jää. Meie partisaanid saatsid neile kuulipritsidest ägeda tule järele.

Pärast Teiliste ärawõtmist liikusid partisaanid kiireste edasi. Enne Walka oli waenlasel weel üks tugew punkt — Paju mõis — kus lõpulik lahing pidi tulema.

Lahing Paju mõisa juures.

Paju mõisa juures (Löhwe, Lechtkan-scha), mis Walgast 5 wersta Tartu pool, kujunes terwes Walga operatsionis kõige ägedam wõitlus, mis lõuna frondil nähtud. See oli üks ägedamatest lahingutest meie sõja kestwusel.

Paju mõis oli wiimaseks punktiks enne Walka. Et meie teine wäeosa pärast Pedeli langemist ka Luke (Lugaschi) mõisa ära wõttis ning seega Walka teiselt poolt ähwardas, siis otsustasid enamlased Paju mõisa juures wiimase lahingu pidada.

Nad olid siia wabad jõud koondanud, mis neil tarwitada olid. Mõis oli taktikalisel hea koha peal. Ta asub wäiksel kõrgustikul, kuna ümberringi lagedad wäljad ja heinamaad on. Ainult pool wersta Walga poole seisab wäike mets. Raudtee läheb siin poolteise werstalise kauguses mööda ning see oli weel enamlaste käes. Nende soomusrongid wõisid siit wabalt meie wägesi kuulipildujate ning schrapneli tule alla wõtta.

Mõisa ehitused on wanaaegsed, paksud müürid ning aastase sõnikuga warjatud. Uuemad ehitused, näit. karjalaudad ja tallid, on betoonist ehitatud. Kõik see andis enamlastele head kaitset. Nad olid siia määratu hulk kuulipritsiisi ja suur-tükkisi kogunud, mis wahetpidamata tegewuses olid. See oli maruline tuli, millega meie partisaanisi wastu wõeti.

Pealetungimine algas kõige suurema ägedusega. Meie wäed tormasid tiheda-

tes ahelates mõisa poole. Et nad aga lagedal wäljal edasi pidid tormama, mis igalt poolt kaitseta, siis polnud esimesel kallaletungimisel õnne. Meie wäed wõeti kahelt poolt tule alla — mõisa poolt ning raudtee sihist, kus wastase soomusrongid opereerisid. Partisaanid olid sunnitud metsa põgenema.

31. jaanuaril algas meie poolt uus pealetungimine, weel ägedam kui enne. Mehed tahtsid igal tingimisel seda punkti ära wõtta. Partisaanide juht ülem-leitnant Kuperjanow tormas, nagu ikka, esimesena salga ees. Ta teadis, et ses lahingus langema peab, sest enne wõitlust määras ta oma salgale isegi asemiku.

Ses ägedas wõitluses, kus meie wäikearwuline partisaanide salk suure ülejõu wastu pidi wõitlema, sai ka Kuperjanow haawata. Ühtlasi ohwitserid Piip, Saar ning palju teisi. See äritas mehi nii wihale, et nad enam millestki ei hoolinud. Lausa tule all tormasid nad edasi, marutulest hoolimata.

Wõitluse lõpp oli õige küsitaw. Kuid wiimisel silmapilgul jõudis pärale soomlaste abi. Ning see otsustas lahingu meie kasuks.

Kirjeldamata on see hoog, millega soomlased edasi tormasid. Kui nad kuulda said, et partisaanide ülepealik Kuperjanow raskete haawatud on, polnud nende sõjahool piiri. Tulest hoolimata tormati edasi. Ning wõideti.

Meie wäed tormasid mõisa. Lätlased, kes seda kohta milgi tingimisel ära ei tahtnud anda, ei taganenud weelgi. Algas kõige ägedam wõitlus püssipärade ja pussidega. Mindi käsitsi kokku ning wõideldi nõnda. Kuid meie meeste wõitlusehoog oli nii suur, et rohkearwulised waenlased seda wõitlust wälja ei kannatanud. Õöl wastu 1. webruari hakkasid nad paaniliselt Walga poole põgenema. Paju mõis oli meie käes. Walga saatus oli otsustatud.

Poolrõngas ümber Walga.

Meie wäeosad asusid poolrõngalises seisukorras Walga ümber. Kuna meie soomusrong raudteed mööda edasi liikus ning partisaanid Tartu-Walga maanteed

mööda linnale kallale tungisid, opereeris üks osa meie wägedest Tõrwa-Pikasilla wäerinnal ning teine kitsarööpalise joonel. Wiimane wäerühm liikus pärast Ruhja langemist Pikksaare poole, wõttis jaama ära ning lähenes Walgale. Samal ajal, kui meie wäed Tartu poolt Paju mõisale lähenesid ning siin wõitlust pidasid, wõttis see wäeosa Pedeli mõisa ära, mis 5 wersta kaugusel Pärnu sihis. Peale Pedeli mõisa langemist tormasid nad Luke mõisa kallale ning wõtsid selle ära.

Seega wõisid need wastase salgad, kes Tõrwa-Pikasilla wäerinnal opereerisid, kergeste meie wägede poolt ümberpiiratud saada. Kardetawat seisukorda nähes algasid nad siit nii kiireste Walga poole taganema, et nad tihti isegi raskemaid kottisi pidid maha pilduma. Kõik Mulgimaa metsad olid põgenejaid lätlasi ja wenelasi täis. Seega wabanes Mulgimaa ka ilma suurema lahinguta enamlaste salkadest.

Üleüldine taganemine sündis nõnda, et wastase salgad Paju, Sangaste, Hummuli ning Pedeli poolt taganedes isegi Walga linna enam sisse ei läinud. Nad kartsid, et meie wäed wõiwad neid kergeste linnas sisse piirata, kuna poolring juba olemas oli.

Paju ning Sangaste wäed taganesid Riia raudteele, kuna Hummuli ning Pedeli wäed Marienburgi kitsarööpalisele taganesid. Neid raudteesi kasutasid nad oma põgenemiseks kõige laiemalt ära.

Walga langemine.

Pärast Paju mõisa langemist liikusid meie partisaanid ja soomlased Walga poole. Esimesed, kes Walka tungisid, olid kolm partisaani ratsanikku, nende järele tuli partisaani rood ning nende järele soomlased ja teised wäed.

Walk langes ilma lahinguta meie wägede kätte.

Enamlased olid kõik wälja jooksnud. Meie wäed liikusid kohe Riia ja Marienburgi sihis edasi, kuid 15 kilomeetri kaugusel ei leidnud ühtki enamlast.

Meie wägesid wõeti Walgas suure waimustusega wastu. Linn oli lippudes. Enamlaste hirmuwalitsus oli lõppenud.

Ilmusid esimesed päewakäsud, linnas pandi sõjakord maksma.

Enamlaste metsikused.

Rohkem kui keegi teine on just walklased enamlaste hirmutegude all kannatanud. Kuna Tartu, Rakwere ja Narwa kohta siiski weel ütelda wõib, et seal tapeti ja wangistati üksikuid, oli Walgas tapmine massiline.

Siin polnud rikkaid kaupmehi, haritalasi, kapitalistisi. Need olid siit juba ammu põgenenud. Seepärast pidid enamlased wäiksemate inimestega leppima. Wõeti kinni taluperemehi ja majaomanikka, käsitöölisi ja teenijaid. Kõiki, kes kudagi kahtlased paistsid, kõik, kelle wastu mõni kaebtus oli, kõik, kelle warandust oli tarwis riisuda.

Siin käidi majast majasse ning korterist korterisse. Wiidi ära kõik kraam, kõik kõlbuline warandus. Pakiti kokku ja saadeti Riia poole. Terwe linn on nii lagedaks röowitud, et teie siit enam midagi ei leia.

Ja mitte üksnes linn. Ka ümberkaudsed talud, mõisad, popsnikkude majad on tühjaks riisutud. Wiimase kui elaja on enamlased ära wiinud, wiimase kui wiljaraasu ära wõtnud. Terwe ümbrus on nii lagedaks tehtud, et inimesed on tõsisesse mälga sattunud.

Raudteeametnikkude jutustuste järele on Walgas üksi 600 wagunit wilja täis laaditud ning Riiga saadetud, rääkimata wäiksematest jaamadest.

Nii põhjalikud, nagu enamlased olid siin riisumises, niisama põhjalikud olid nad ka wangistamises ja tapmises. Hulk peremehi toodi maalt linna. Hulk peremehi wõeti ka linnas kinni, ainult sellepärast, et enamlastele nende hobune ehk saan meeldis. Kui walklaste tõendus uskuda, siis on 300 inimese ümber mahalastud ning 600 inimese ümber wangidena Riiga wiidud.

Kuna kindlad teated puuduwad, on raske seda arwu teada. Igatahes on hulk mahalastute haudasi linna ääres, kuhu 30—40 kaupa on maetud. Nende haudade rohkuse järele üksi wõib mahalastute suurt arwu aimata.

Nagu mujalgi, nii on ka siin wangisi enne hukkamist koledaste piinatud. Üleskaewatuid surnuid läbi waadates selgus, et suuremal osal on pead puruks pekstud, kondid katki murtud, ihu tikkudega läbi torgitud. On isegi juhtumisi, kus sarnaseid tegusi surnute juures on toimetatud. Nii on surnute käed ja jalad katki murtud ehk ära leigatud.

Mahalastute seas on hulk eestlasi. Sinelite järele otsustades ka hulk meie wangisi.

Katsusin ka linnawalitsuse tegelaste käest mahalastute nimesid teada saada. Kuid sain ainult mõned üksikud nimed teada. Ning needki on käsitööliste, wäikemajaperemeeste, tööliste nimed. Enamlastel polnud suuri isikuid tappa. Katsusid siis werejanu kustutada wäiksemate juures. Nii on tapetute hulgas keegi rätsepp Wassil, rahukohtu kirjutaja Mölder, arestimaja waht Tschakarn, keegi Pihh, Karlis Gruhbe, Schmidt, raudteewaht Kuk, majaomanik Sepp, keegi Sirmis jne.

Mis ühist oli neil kõigil tundmatadel kontrrewolutsioniga wõi politikaga üleüldse, on täieste arusaamata.

Wangide seas, keda Riiga wiidi, on ka õpetaja Wühner. Wiimasel silmapilgul on ta uulitsal kinni wõetud ning kaasa wiidud. Üleüldse on weel wiimasel päewal wiis waguni täit wangisi Riiga wiidud. Walklaste tõenduste järele olla wangid kõik teel ära tapetud. Loodame, et see oletus siiski õige ei ole.

Praegune Walk.

Et Walgas eneses lahinguid ning wõitlusi polnud, siis on linn wähe kannatanud. Enne minekut on enamlased ainult weewärgi õhku lasknud, millest ka ümberkaudsed majad on weidi kannatada saanud. Samuti on katsutud raudteewabrikut ja raudteed ennast lõhkuda.

Linn on õudseks ning tühjaks jäänud. Suurem jagu kauplusi on kinni. Awatud on ainult mõned üksikud pudukauplused. Samuti on kinni koolid, seltsid jne.

Kuid arwatawaste algab ka Walgas jälle harilik elu peale, kui enamlaste salgad linnast kaugeemale on kihutatud.

Enamlaste hirmuwalitsus.

Wana-aasta õhtul jõudis Helme sõnum, et enamlased Roobe mõisa sisse tulnud ja sealt juba Tõrwa poole teel on. See sõnum näitas nagu uskumata olewat, sest weel eelmise päewa õhtuni ei olnud Hummuli piirist kuni Koorkülani enamlastest kihku ega kahku. Helmlased kuulsid, kudas linn linna järele enamlaste küüsi langes, ja wiimaks ka Walk. Mitu aega läks mööda ja enam-

tulekut liiga kartnud oleks, neid nagu oodati koguni. Sest wiljaandmine walitsusele paistis peremeestele üle jõu käiwat, niisama hädaldasid Tõrwa alewi elanikud, et wili maalt wälja wiiakse ja ilma maata rahwas nälga jääb. „Saadame enamlastele järele”, kõneldi awalikult Tõrwa turul. Nõnda saadetud ka Tõrwest saatkond Walka, ja — enamlased tulidki.



Enamlaste punase kaardiwäe poolt maha tapetute surnukehad Eestimaal.

lastel ei tulnud nagu meeldegi Walgast edasi Helme poole marssida ehk küll tee täieste lahti oli. Ja nüüd korraga enamlased Tõrwas — 25 wersta Walgast põhja pool.

Järgmistel päewadel, 1. ja 2. jaanuaril asusid enamlaste ratsasalgad Helme, Taagepera, Löwe, Riidaja, Kärstna ja Leebiku mõisadesse ja nõnda oli terwe Helme kihelkond 3 päewaga enamlaste rööwsalkadega üle ujutatud.

Ei wõi öelda, et helmlased enamlaste

Just kuu aega kestis enamlaste hirmuwalitsus Helmes ja selle aja sees olid inimeste meeled nii mitmeski tükis muutunud!

30. jaanuari hommikul algas meie poolt suur pealetungimine: Löwelt Helme, Tõrwa ja edasi Hummuli ja Koorküla kaudu Walga poole tormawad meie wahwad mallewlad üsna kinnipidamata. Weel kostsid püssipaugud Tõrwa ümbruses, kui wägede kannul Helme kihutasin. Esimene käik oli wallamajasse. Kõik tühi,

uksed pärani lahti, puruks rebitud raamatud ja paberid põrandal maas. Imestad ainult selle üle, kudas niisuguse hirmsa mõteta hävitustöö juures, kus kõik majakraam läbi-segi pillatud ja puruks lõhutud, weel aknad terweks on jäenud. Ka sekretari majakraam oli sellesama saatuse osaliseks saanud. Walla magasi-ait oli lahti wõtta lastud ja kõik wili ära wiidud.

Meie suurtükitle läbi oli wallamaja ümbrus nagu üles küntud. Tondi kõrtsi hoone, kus Helme mõisa moonakad elasid, on suurtükitle läbi maha põlenud.

Taganedes olid enamlased sildasi õhku katsunud laska, kuid paaril sillal olid ainult wäiksed rikked, mis meie wägede edasiliikumist ei takistanud. Tõrwa kiwi sild, mille õhkulaskmisest ka räägiti, oli täieste terve.

Helme mõisa lossi on neli suurtükikuuli kukkunud, mis paksust seinamüürist läbi on tunginud ja sisemistes ruumides lõhkenud. Lossi sisemine wäljanägemine on täieste Kärstna, Löwe, Riidaja ja teiste mõisade sarnane, kus enamlased hiinlastega oma häwitustööd on teinud. Mõis on hobustest täieste lagedaks tehtud, 20 karilooma ja kõik sead ära tapetud.

Mõisast sõidan paar wersta edasi tuttawa peremehe talusse. Maja tühi, kuid rüüstamise jälgesi ei paista mitte silma. Astun karjaõue, teen laudaukse lahti ja näen, et sarwikud kõige paremas tujus, lamades mäletsewad. Tähendab, inimesed peawad lähedal olema, nad on ainult naabri talusse sõjapakku läinud. Nagu pärast kuulsin, oli selle talu õue peal enamlaste suurtüki patarei üles seatud.

Järgmises talus leian tuttawa üles, kes terve perega naabri juurde pakku on tulnud. Keset rehetare põrandat oli sügaw auk kaewatud, kus lahingut ajal kuulide eest warju otsiti. Alles tunni aja eest on selle talu ümbruses lahingut löödud, millest tühjad padronite kestade hunikud weel praegu tunnistust annawad.

Helme mõisa ümbrus oli kaua aega kahe tule wahene koht. Inimesed said siin waewalt oma koduhoonete piirkonnas liikuda, kõik muu tegewus pidi kolme nädala jooksul täieste seisma. Inimesed on

näust lõppenud ja kahwatanud, kui haa-ast wäljatulnud. Ei saadud süüa, ei saadud magada mahti, sest alati oli maja enamlasti täis, kes inimesi paljaks tahtnud riisuda. Anna leiba, anna liha, anna kaeru hobusele. Kui ei — siis püssitikk rindu! Niisuguse hirmsa piina all pidid helmelased kogu kuu aega olema. Arusaadaw oli siis ka rõem, millega meie wägede tulekut terwitati: „Ütelge, kas oleme neist rööwlitest nüüd täieste lahti, kas jõuate meid nende rüüstajate eest kaitsta, wõi tulewad nad weel tagasi?” oli igal pool esimene küsimene.

„Ei enam, täna õhtul wõtame Walga ära, ja siis on ka sõja lõpp” — julgustasime meie.

Püssi- ja kuulipritsitule pragin kestis wahetpidamata edasi ja nihkus ikka kaugemale ja kaugemale K. mõisa sihis. Nüüd wõisin jälle edasi nihkuda. — Oma kodu poole. Mulle oli juba teisepoole liini kodu poolt halbu sõnumid toodud, kuid süda ei tahtnud uskuda. . . Jõuan parajaks, lõuna ajaks koju. Lõunalaua ema, õde, wäike õde ja Karja-Liis. Kus on aga isa ja noorem wend — poisike? wälkab mul mõte peast läbi. Minu kojutulek oli ootamata. „Kuis julgesisid sa ometi tulla, nad käisid ju praegu alles siin, piima ja leiba otsimas; kas sa sugugi ei karda? Taewake, kas see tõeste wõimalik on, et enamlased siit wälja lüüakse? Sest saadik, kui sa siit uue-aasta hommikul lahkusid, ei ole meie ühtegi õed rahuliste mõõda saanud saata”, seletab ema edasi. — Kuulen weel, et enamlaste kodust hobuse, riistade ja reega ära wiinud — nagu igalt poolt mujaltki, iga päew piima, leiba ja liha norimas käinud jne. Läbiotsimisi pandud kodu toime mitmel korral, õsete ja päewal. Murtud lahti kastid ja kapid, kusjuures muidugi otsijate meelest tähtsamad ja wäärtuslised asjad otsijate taskudes ja siiuall warjupaika leidnud. — Warsti astub ka isa uksest sisse. Tähendab tema ei olnud mitte nende 30 Helme „pursui” hulgas, kellel osalt Hummuli, Soe alewi juures mõned maha lasti, ja kartulikoopa wisati; teised jälle — suuremad süüdlased — Walka edasi wiidi! „Waba Maa”.

Sündmused Wõrus.

Eesti vägede wõidurikas edasitugimine ajas enamlaste ametnikkudele hirmu peale, nii et nad juba siis kohtadelt ära põgenesid, kui meie wäed weel alles kaugel olid. Nõnda põgenesid Wõru täidesaatwa komitee liikmed juba 15. jan. Wõrust ära Pihkwasse. Selle järele ilmus nende lehes (Töölises) järgmine kirjutus:

„Wälja argpüksus meie hulgast.

Nagu teada, põgenesid Wõru täidesaatwa komitee liikmed öösel wastu 15. januari walgete tuleku kartusel Wõrust wälja ja plagasid Pihkwa poole. Põgenemine sündis täieste salaja, ilma kellegile teadmata. Kui omatehtud tontide eest põgenenjad Pihkwasse jõudsid, wõeti nad seal Eesti töörahwa Kommana nõukogu käsul kinni. Peale asja järeluurimist wabastati põgenenjad wangist ja otsustati neid E. T. K. teenistusesse tagasi wõtta, selle juures aga neid Wõrusse tagasi läkitada, Wõru täidesaatwa komitee uue esimehe sm. O. Rästase käsutuse alla.

Palju kõlbmata ollust on meie ridadesse tunginud. See ollus ei oota otsustawat silmapilku mitte, waid mädaneb, laguneb juba ammu enne seda, endast ainult tühja kohta maha jättes.

Wõru meeste wägិតöö olgu meile õpetuseks. See näitab, et meie peame endi ridades põhjaliku puhastuse ette wõtma. Niisuguseid juhtumisi ei tohi enam olla. Nende wastu peame endid kindlustama.”

30. jaanuaril ilusal lõunatunnil hakkab kaunis pillik woor Tartust liikuma. Uudishimulikult seistakse uulitsatel ja päritakse aukartlikult järele — kuhu? „Wõru!” on õige uhkeldawad ja kindlad wastused.

„Kas ära wõetud?”—„Läheme wõtma.”

Õiete ütelda sõidame meie küll kui sise-mise korra kaitsja komando, kuid — egas meiegi tea, mis ees ootab.

Libedaste weerewad reed Emajõe jään. Päike paistab nii lahkelt, et mehed otse lustilisteks lähewad: kus peatus, seal hakkab harmonik hüüdma ja poisid jääb keerutama.

Õhtuks oleme Wana-Kuuste mõisas. Meile antakse öömajaks ilmatu suur härebek. On küll külm, ära lõhutud ja rüüstatud — isegi elektri ja keskkütte sisse-seaded — kuid sületäis sületäie järele ahju kaduwad puud sünnitawad soojust ja natuke kodusustki. Põhk põrandale ja puhkama. Nooremad keerutawad saalis weel tantsu.

31. jan. Hommikul wara ootawad meid wankrid ja sõit algab sõja poole. Kuni Liiwa kõrtsuni pole sõjast jälgegi näha. Sealte peale on kõik walendawad lumewäljad meie meeste reasjälgedega üle jutistatud. Üle mägede ja läbi metsade lõikawad need jälgede read kuni Karilatsini. Siit peale algab ainult ärasõtkutud tee. Enamlased on siin ilma wastupanemata taganenud.

Edasi, ikka edasi ja olemegi Warbuse mõisa läheduses. Siin asub pataljoni staab, meie woori ei lasta enam edasi; lahing on Tilleorus. Meid asetatakse Karaski koolimajasse ja lähematesse taludesse. Siin leiame eest terwed perekonnad Wõru prouasid wäikeste lastega, siit kuuleme nii palju hirmsat, näeme pisaraid ja nuttu; et õudne hakkab.

Wõru naeste wäljasaatmine.

Nuttes ja läbi nutu naerdeski oma sõjawägesi nähes jutustatakse meile uutest kommunistide hirmutegudest järgmist:

Esmaspäewal, 27. jaanuaril piiratud linn ümber, — ja sees alganud uulitsate kaupaläbiotsimised ja wangistamised. Kõik mehed, kes kommunistide teenistuses ei seisnud ehk nende awalikud poolehoidjad ei olnud, wõetud kinni. Nende perekonnad naesed lastega niisamuti. Mehed paigutatud eraldi wangi, naesed ja lapsed jälle koos „Kandle” ruumidesse.

Läbiotsimisi toimetatud nii häbematalt nagu ainult kommunistidele omane, kes wiimase linna käest peawad andma. „Wõru hoitakse weel käes, et siin kõik häwitada”, ütelnud wangistajad. „Maha lasta, maha lüüa!” kärkinud timukad. Ja kõiki wiidud nagu tapmisele. Kõik sea-

tud ja juhitud nii, et wangistatawad, ka naesed ja lapsed, kõige kindlama mulje juba oma kodust lahkudes saanud, et neid ainult surm ootab. Ühes wõtta ei lastud midagi, ka raha mitte kopikatki. Kõik raha, majakraam, pesu, toidukraam ja wäärtasjad, isegi laulatussõnmused wõetud ära, otsitud need juustestki wälja. Hobused regedega oodanud uulitsal, kuhu kõik majasiseseaded wiimase kui hilbuni laotud. Kõige halwemad närud jäetud selga wangidele. Nii wiidud meesterahwad wangimajasse ja teistesse eramajadesse, naesed peasjalikult „Kandlesse.” Naeste seas on niisuguseid, kellel mitu wäikest last, kuni rinnalapseni, ja wanu 70—80-aastaseid tudikesi.

„Kandles” alganud nende piinamine. Näitelawal tantsinud seltsimehed ja mäniginud ning küsitelenud nagu salaja: „Mis nendega ka tehakse?” — „Lastakse maha, mis muud siis niisuguste burshuidega.” Wõib ette kujutada naeste hirmu ja ahastust.

Peaministri wenna N. Pätsi abikaasa ja lapsed lahatatud ära. Kolm wäikest last asunud kusagil kongis, nutnud ja nutnud. Kord küsinud timukad: „Kuhu te saatanapojad tahate, ema juurde wõi koju?” Edasi seletatud: „Teie isa lõikab meie seltsimeestel kõrwu maha, piinab neid — kannatage nüüd kuradid!”

Kui kindlad oldud, et surmahirm ohwritele juba täieste sisse on istutatud, käsitud neil teele walmistada. Seda nuttu, palumist, hädaldamist, mis siis alganud! Keegi proua, lätlane, heitnud ennast põrandale ja kisendanud: „Ei taha, ei taha walgete juurde!” Kuid miski pole aidanud. „Kandle” ees oodanud pikk hobuste woor, mille esimene ots järwe pool seisnud, s. o. Pihkwa sihil ehk tapmiste kohale. Sõidetud alguses waksali poole. Wangid arwanud, et neid Wenemaale wiiakse; siis keeratud järwele, nüüd tulnud hirm, et järwe peal hukatakse: siis sõidetud „Karjaplatsi” poole (hukkamiskoht). Kõik olnud kindlad, et siin nende hukkamine tuleb. Sealt keeratud aga Tartu teed linnast wälja. Hulk lätlasi-soldatid saatnud neid. Iga metsa juures, igal peatuskohal oodanud õnnetud oma

surma. Saatjad lätlased kinnitanud nende kartust. Ainult üks eestlane, Tartust pärit, seletanud, et tapmist karta ei ole, kuid õnnetud pidanud seda ainult halwaks troostiks. Nii jõutud wäerinna lähedusesse. Siin seotud kõigil silmad kinni keelatud igasugused katsed waadata ära — ja ohwrid sõitnud surmale wastu.

Mitmed — üleüldse ligi 80 naist ja last — olnud kui rabatud. „Kasige nüüd Eesti lihunikku juurde, waadake, kudas nad teid wastu wõtawad”, üteldes kästud neil minema hakata. Ka kiri minister Pätsi nime peale antud ühes. Kui naesed natuke edasi saanud, antud üks püssipauk. Paljud, kes suutsid, pistnud jooksmas. Saanud nad üle Tille-oru (wäerinna), siis lõhkenud nende kohal shrapnell. Seda ahastust, kisa ja karjumist, mis siis olnud. Nagu ärahirmutatud lambakari on jooksnud nad põldu mööda laiali. Pea wõetud neid meie wäeosade poolt wastu. Hale on neid inimesi näha, kes hulga kaupaa siinsamas wäerinna taga taludes asuwad.

1. webr. wara hommikul sõidab meie woor jälle teele: punased on meie wägede ees kiirelt taganemas. Kuid lõunaks tuleb jälle peatada, mõne wersta taga, Ridali kõrtsi ja Põlgaste mõisa juures, on kibe wõitlus. Siit peale ei ole nendel ka enam suuremat peatust. Meie wäed liiguvad neil järel nii kiirelt kui suudawad ja on pealelõunat linnas. Ka meie komando saab käsu järel rutata ja linnas korrapidamist enese kätte wõtta. Lustiliselt regede kõrwal jookstes jõuame linna, kust kahe kuu eest jõuetult ära põgenesime. Linnas on kõik wagusi; mitte ühte paukugi ei ole enam kuulda ei linnas eneses, ei ka waksali pool, punaste redukohtades. Tuled aina kiirgawad majades, kus weel elanikud sees. Kuid linn on kui surnud: osa elanikka põgenes enamlaste eest, osa on maha tapetud, ning nüüd on osa meie wägede tulekul putku pannud. Waksali pool tõuseb suits: hommikul algasid siin enamlased põletamist ja lõhkumist ja on weel kella nelja ajal peale lõunat, kui meie wäed juba linnas olid, mõned wagunid põlema pistnud.

„Maaliit.”

Amerika Eesti Ühisus.



Amerika Eesti Ühisus, mis möödalanud aastal, 29. septembril New Yorkis asutati, on selle tagajärg, et mitmed wanematest Amerika eestlastest sellele äratundmisele tulid, et kudagi wiisi tegelikult sellel raskel ajal kodumaale tueks olla. Selle esialgne eesmärk oli ilma ühegi partei ohtuse peale waatamata kõiki Amerika eestlasi ühendada katsuda, nii et ühisel jõul meie kodumaa iseseiswuse ja tulewiku heaks tööd teha.

Igal rahwuse kihil siin Amerikas on oma rahwusline ühisus, mis senini nende rahwaste peale sügawat mõju on awaldanud. Iseäranes tähelepanemisewäärt selles mõttes on siinsete poolakate, juutide, armenlaste, tshechide ja ungarlaste rahwuslised seltskonnad. Eestlastel, kahjuks, on ainult mõned pisikesed sotsialistlised salgakesed, kelle püüetest ja awaldustest paistab, nagu oleks sotsialistline programm see ainuke Amerika eestlaste ühiseluline paleus ja nagu ei olekski töörahwal teist teed oma kasude eest woidelda, kui ainult sotsialismuse läbi. Et sotsialismuse, wabariikluse ja demokraatliste püüete kõrwal ka puhta kodumaa armastuse elushoidmine meie elus ja tunnetes igapidi tähtis on, sellepärast siis saigi nimetatud Ühisus elule kutsutud.

Meie awaldame all pool Amerika Eesti Ühisuse põhjusplaani tähtsamaid punkti, ja nimelt:

Ühisuse siht ja eesmärk on:

- a) Sõbralikkusi tundeid ja läbikäimist Amerika Ühisriikide ja Eesti rahwa wahel soetada. Eesti rahwa püüdeid ja aateid ja seisukohta Ühisriikide kodanikkudele selgeks teha, niisama ka siinse rahwa aateid ja püüdeid Eesti rahwale tutvustada.
- b) Praeguse rahukonwerentsi ajal kõigest jõust selleks töötada nii hästi ajalehtede kui ka muu kirjanduse läbi, et Eestimaa ja rahwas iseseiswaks riigiks ja rahwaks teiste suurriikide poolt tunnustatud saaks, kus rahwa enese otsustada jääb, missugust riigikorda nad soowiwad sisse seada.

Kuukirja „Estonia“ tellimise kupon.

Sellega tellin omale „ESTONIA” aastakäigu ja panen \$3.00 ligi.

Nimi

Riik ja elukoht

Uulits ja nummer

Soowin ühtlasi ka Amerika Eesti Ühisuse liikmeks astuda.

- c) Andeid koguda Baltimaal elawatele eestlastele, kes sõja läbi kõik ära on kaudanud ja selleläbi suuresse puudusesse ja wiletsusesse on sattunud.
- d) Peale rahutegemise kaubanduslist läbikäimist Ühisriikide ja Eestimaa wahel selleläbi püüda edendada, et kõiksuguseid teateid, mis kaubanduse ja tööstuse kohta käiwad, antakse, niisama ka Eesti rahwale Ühisriikide üle.
- e) Siin elawatele ja sisserändawatele eestlastele abiks olla kõigis eluküsimustes, nagu sisserändamises, keele õppimises, töö küsimuses, kodanikuks saamiseks, seadusliku abi muretsemiseks, jne.
- f) Wäljamaal ilmunud Eesti kirjandust ja kõiksuguseid dokumentisi, mis eestlaste elusse wäljamaal puutub, koguda.

Selle sihi kättesaamiseks wõib Ühisus osakondasi üle Amerika elule kutsuda, kes sellesamas sihis peawad töötama; wõib kõiksuguseid pidusi, näitemängusi, tööstuslisi ja hariduslisi kursuseid, wäljanäitusi, korjandusi, jne. toime panna, ajakirja wälja anda ja muud kirjandust kirjastada.

Ühisuse peakorteriks jääb New Yorki linn, New Yorki osariikis.

* * *

Need on lühidalt Amerika Eesti Ühisuse põhjuskirja peapunktid, mis selgeste igale siinsele eestlasele näitawad, et selles tagurlist ega tööliste wastast püüet ei ole.

Ühisuse liikmete aastamaks on \$3.00, mis wäljaspool elawate suguwendade poolt „Estonia” toimetuse kaudu wõib sisse saadetud saada. Iga Ühisuse liige saab kuukirja „Estonia” aastakäigu maksuta.

Üks tähtsamatest praktilistest sammudest, mille kallal Eesti Ühisus praegu töötab, on, et siit laewa saada, millega neid eestlasi, kes soowiwad kodumaale sõita, et seal wabariigi ülesehituse juures kaasa töötada, New Yorkist kuni Tallinna sadamasse ilma maksuta üle wiia. Kas ja kudas see meil korda läheb, on weel teadmata.

Meie Eesti Ühisus tahab käsikäes töötada niihästi Amerika Ühisriikide kui ka Eesti wabariigi walitsusega, mõlematele nõuga tueks olla püüdes.

Allseiswa sedeliga wõiwad eestlased oma tellimiseraha ja liikmemaksu „Estonia” toimetuse kätte saata. (Waata 23. lhk.)



Eesti politika, ühiselu, kaubanduse, kunsti, kirjanduse ja
teadusline kuukiri

„ESTONIA“

Ilmub Amerika Eesti Ühisuse kulul

New Yorkis

aprilli kuust peale korralikult iga kuu keskel.

„ESTONIA“, kui Amerika Eesti Ühisuse healekandja saab erapooletuid poliitilisi teateid meie isiklike sõnumisaatjate käest ja üldlase ringwaate Eesti ajalehtedest kokkuwõttes ilmutama.

„ESTONIA“ paneb suurt rõhku selle peale, et Eesti rahwa wabadust ja iseseiswust siit uuest ilmast jõudu mööda tuetada. Selles mõttes töötades seisab „Estonia“ toimetuse sihikindlalt ja wabas mõttes Eesti wabariigi walitsuse selja taga. Meie usume rahwa enamuse wõimu, rahwa demokraatlise omawalitsuse ja Eesti wabariigi tulewiku sisse. Selles mõttes ei taha meie ühtegi parteid, waid kogu rahwast ja rahwa walitsust tuetada. „Estonia“ tahab erapooletu edu, tõe ja wabaduse healekandja olla.

„ESTONIA“ saab korralikult päewapiltisi ja ilustusi trükkima, nagu jõud ja ruum seda lubab.

„ESTONIA“ toimetusele on tähtsamad Amerika ühiselu, kaubanduse, teaduse ja kunsti mehed lahkeste oma kaastööd lubanud, nagu Hudson Maxim, Dr. Thomas Darlington, Dr. Charles P. Steinmetz, Edwin Markham, Thomas Edison ja mitmed teised.

„ESTONIA“ awaldab tulewases numbris tähtsaid kirjatöösi Eesti ja Amerika tulewase kaubanduse kohta. Meie tahame kõigest jõust kaasa töötada, et lähemat kaubanduslist läbikäimist Eestimaa ja Ühisriikide wahel kaswatada ja hoida.

„ESTONIA“ hind ettetellimisel on \$3.00 aastas, ehk 25 centi üksik number toimetusest ise ära wiies. Amerika ja kodumaa eestlased, tuetage oma ainsamat kuukirja rohkete ettetellimistega!

„ESTONIA“ toimetuse, 364 East 50. uulitsal, New Yorkis, on ühtlasi ka teadete kontor, laewasõidu ja seadusliku nõuandmise äri.

„ESTONIA“ toimetaja kõnetunnid on esmaspäewa, kesknädala ja laupäewa hommikutel kell 10-nest kuni kell 12-ni.

Jäeme rohket ja waimustawat osawõtmist lootma.

I. Narodny, „Estonia“ wastutaw toimetaja.

J. Pelberg, kassahoidja.

P. A. Pabstel, kirjatoimetaja.

„ESTONIA“ kontor:

364 East 50th Street, New York City.

(Tähendus: I. Narodny on endise „Edu“ toimetaja, New York World, New York American ja Musical America kaastööline.)

!! ESIALGNE TEATUS !!

Amerika Eesti Ühisuse Suwe pidu

Pühapäewal, 11. Mail, 1919

Bronx Casinos,

New Yorkis, 2994 Kolmandamal Avenuel, 154. uulitsa kohal

PROGRAMM :

- Terwituskõne J. Sarei.
Eesti iseseiswus ja selle tulewik.
Commander Grafton Beall (Inglis keeles).
Amerika eestlaste kohused kodumaa wastu
I. Narodny.
Tähtsad näpunäited Eesti rahwa terwishoiu kohta
Major Dr. Thomas Darlington (Endine New Yorki Terwishoiu Pea-
kommissar. (Inglis keeles.)

I.

New Yorki Eesti koor M. Mieler-Narodny juhatusel.

- Üles, üles, hellad wennad! Hermann
Üksinda Kappel

II.

Solo laulud — Proua Ella Bernhardt.

- Kiige laul A. Läte
Metsateel A. Kapp
Ööpik A. Läte

III.

New Yorki Eesti koor.

- Eesti laul Pacius
Oh mets Weber
Sokukene Eesti rahwalaul

IV.

Soolo laulud — M. Mieler-Narodny.

- Tüdrukukese laul (Rootsi keeles) Rootsi rahwalaul
Warjab mind mets Eesti rahwalaul
Mu hinges oli talw (Wene keeles) Wrangel

V.

Wiuli Soolo klaweri kaasmängul

Hra Th. Sarei, jr., ja neiu H. Rebane.

- The Moving Winds G. Trinkhaus
Le Cygne L. Saint Saëns

Tants ja mitmesugused muud lõbustused.

Hakatus kell 4 p. l.



Pileti hind 50 centi.

Eestlased ligidalt ja kaugelt, tehke wõimalikuks ja tulge pidule!
Sellega näitate oma armastust ja ustawust kodumaa wastu!